

ASCENSIUNEA POPULISMULUI

Europa și amenințarea populistă

(Europe facing the populist threat)

Marian POPA

Abstract: *The spectacular extension of the European populism is permanently put forward on the occasion of the domestic elections within the Member States. Meanwhile, because it was almost rigidly reflected by politicians or media, the insight of this political phenomenon is not still well perceived. The current article tried to focus on the primarily issues affecting populism than proceeding to its detailed assesment in different countries. The article emphasized the fact that the Union's disfunctionalities has largely contributed to the acceleration of the internal anti-European project trend. In the author's opinion, the populist voting effects didn't receive adequate answers from the EU. The European construction could enter in a blockge if the Union does not strongly reaffirms its traditional values and principles.*

Keywords: *populism, extremism, Uniunea Europeană, tratate europene, tratat constituțional, democrație, criză economică, alegeri, imigrație, Frontul național, Afd.*

Ipoteze de lucru

UE este diferită față de acum 10-12 ani, când a fost adoptat Tratatul de la Lisabona. Între timp, Euro-entuziasmul a fost înlocuit cu pesimismul și neîncrederea în instituțiile europene. Acest articol vizează manifestarea principalelor aspecte legate de dez-

voltarea curentelor populiste europene, urmărind în paralel disfuncționalitățile Europei politice reflectate atât în dispozițiile tratatelor revizuite cât și în promovarea unor politici care nu au reușit să confere încredere cetățenilor europeni, și, care mai mult, au determinat amplificarea unor mișcări de contestare în interiorul

Uniunii. Analiza nu se dorește exhaustivă, fiind articulată în jurul etapelor principale pe care le-a traversat Europa începând cu primii ani ai acestui mileniu. În context, se consideră că criza economică declanșată în 2008 și problema identitară reprezintă principalele provocări cu care se confruntă liderii europeni, și care, în lipsa unor soluții imediate și curajoase riscă să accelereze creșterea în sondaje a partidelor populiste, cu consecințe directe asupra stabilității construcției europene.

Introducere

În mod curent, neîncrederea în raport cu proiectul european a fost în permanență asociată cu euroscepticismul britanic, foarte prezent în perioada lucrărilor Convenției privind viitorul Uniunii – 2002-2003, și care a culminat cu Brexit. Cu toate acestea, se ignoră dificultățile cu care s-a confruntat instituirea UE, plecând de la momentul intrării în vigoare a Tratatului de la Maastricht¹. Avertismentul a fost luat parțial în considerare, prin introducerea în Tratatul de la Amsterdam a unor clauze de natură socială.² În continuare, preocupările exprimate de un număr tot mai mare de cetățeni din statele UE, în raport cu o Uniune percepută ca fiind puțin transparentă și în care deficitul democratic era manifest, au determinat liderii europeni să procedeze la convocarea unei Convenții Europene care să ia în discuție principalele aspecte privind funcționarea

defectuoasă a Uniunii și căi de îmbunătățire a mecanismului instituțional. Reunită la început de mileniu, Convenția Europeană a încercat să rezolve o parte din blocajele comunitare, propunând o serie de soluții coerente – de exemplu reducerea numărului de comisari, reprezentând astăzi un exemplu de manifestare a spiritului proeuropean. Dar, eșecul adoptării Tratatului Constituțional, în urma respingerii în chiar două din statele fondatoare – Franța și Olanda, urmat de negocierile privind un nou Tratat, la Lisabona, au arătat din nou limitele unei Uniuni care nu mai reușea să convingă proprii cetățeni. În contextul acelor ani, trebuie să ne referim la progresele realizate de două partide, considerate ca fiind în statele lor de extremă dreapta – Frontul Național în Franța și FPO în Austria. În ambele cazuri, subliniem unitatea pozițiilor adoptate de partidele politice consacrate, fie că erau de dreapta sau de stânga. „Barajul” realizat în Franța înaintea turului al doilea al alegerilor prezidențiale, pentru a împiedica succesul controversatului lider Jean-Marie Le Pen respectiv respingerea la nivel european al liderului Haider, devenit prin alegeri libere cancelar al Austriei, au reprezentat însă, soluții paliative, care au îndepărtat partidele indezirabile de la exercitarea puterii, dar care nu au rezolvat pe fond gravele distorsiuni democratice, prezente din ce în ce mai mult pe scena politică europeană. În paralel cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, declanșarea crizei economico-financiară în

cadrul Uniunii a condus și la o mișcare de reacție previzibilă, și anume așa numita contestare a sistemului. La efectele dezastruoase produse de o economie în pierdere de viteză asupra mării majorității europene, încadrată de austeritate extremă a început să se suprapună, criza migrației, accelerată și ca urmare a declanșării *primăverii arabe*, gestionate prost de Uniunea Europeană. Avem în prezent tabloul unei Europe în pană de idei, divizată și puțin încrezătoare în viitorul ei. Populismul este mai prezent ca niciodată la nivelul statelor membre, rând pe rând alegerile desfășurate aducând scoruri importante pentru partidele politice care contestă sistemul tradițional rezultat în urma celui de-al doilea război mondial. Construită tocmai pentru a împiedica reparația naționalismelor de orice natură, Uniunea Europeană este obligată să adopte o modalitate nouă de abordare problemelor complexe cu care se confruntă.

Cauzele dezvoltării populismului la nivel european

Noțiunea de național – populism a fost identificată de Pierre-Andre Taguieff în *L'illusion populiste Berg International* ca fiind caracterizată de două forme principale, pe de o parte protestul împotriva elitelor, în raport cu încrederea în popor, și, pe de altă parte, populismul identitar, efect al atacului concentrat asupra noțiunii de național. În timp ce stânga este acuzată ca dezvoltând un populism

mai mult protestatar decât identitar, în cazul drepte, lucrurile stând invers. În esență, UE este acuzată pentru faptul că a instituit un organism supranațional care nu a asigurat protecția împotriva mondializării și a generat o pierdere accentuată a valorilor tradiționale. Criza financiară declanșată în 2008 a demonstrat fragilitatea societății postindustriale și mondializate.

Etapele dezvoltării populismului european sunt strâns legate de evoluții instituționale – ratificarea Tratatului de la Maastricht și răspunsul negativ francez și irlandez la referendumurile organizate cu ocazia ratificării Tratatului Constituțional în 2005 respectiv al Tratatului de la Lisabona în 2007 fiind completate de criza care a afectat Uniunea Europeană din 2008.

Se uită mult prea ușor că Tratatul de la Maastricht a fost aprobat cu o marjă extrem de mică în Franța 51,2-48,2 % și respins o dată în Danemarca. Semnalele negative transmise la începutul anilor '90 de cetățenii unei Uniuni aflată în plină transformare nu au fost luate în considerație, ignorarea lor conducând în timp la clivajele pe care le observăm în prezent.³ Introducerea consultării cetățenilor în conformitate cu dispozițiile Tratatului de la Maastricht a marcat sfârșitul consensului permisiv sau tacit acceptat al opiniei europene în raport cu construcția europeană.⁴ Dintre numeroasele reguli fixate prin Tratatul de la Maastricht, cea mai criticată privește limita de deficit public de max. 3 % din produsul intern brut pentru deficitul public și de 60% din P.I.B

pentru datoria publică. Bazându-se pe 5 criterii – buget, datorie, rata dobânzii, inflație, fluctuațiile ratei de schimb, , intrarea în sistemul euro nu a prevăzut și un criteriu economic propriu-zis, ceea ce a condus la acceptarea unor state fără posibilitatea corectării dezechilibrelor ulterioare.⁵ Fixate arbitrar pentru a permite convergența economică a statelor membre, aceste praguri au indus în eroare liderii europeni, care au considerat că respectarea strictă a lor va determina evitarea efectelor crizelor economice, lucru infirmat însă de derivatele economice ale anilor 2000 și care au culminat în 2008. În consecință, Tratatul de la Maastricht, *privat de dimensiunea socială nu a instituit un sistem de redistribuire care să permită corectarea acestor divergențe*. Liderii europeni au înțeles târziu că nu există niciun mecanism capabil să reglementeze crizele, mai ales în cazul unui stat aflat în faliment-ex. Grecia care a fost aproape de faliment în 2000 și criza datoriilor suverane în 2012.

Clivajul substanțial între provocările europene și mobilizarea liderilor politici pentru realizarea obiectivelor pertinente este ilustrată de crizele referendumurilor cu rezultate negative din Franța și Irlanda, mai sus menționate, care au generat o politizare aprofundată a opiniilor publice cu privire la afacerile europene. Repetarea referendumurilor – cazul Danemarca în 1992 și Irlanda în 2008 este încă o dovadă a fragilității democrației europene, care atunci când nu reușește să convingă cedează la

presiuni naționale. În acest sens, trebuie amintită abandonarea uneia din cele mai curajoase inovații ale Tratatului Constituțional, reducerea numărului de comisari, la solicitarea Irlandei, pentru a accepta Tratatul de la Lisabona.

Prezentat ca soluția democratică a refondării Europei, Tratatul de la Lisabona creează însă nu de puține ori impresia că Bruxellesul își exercită din plin rolul de conducere a UE. În continuare, liderii naționali se refugiază în spatele deciziilor europene, iar încercări, reale sau nu, de a crea o anumită opoziție – Grecia, sunt rapid expediate.

În contextul gravei crize economice, nivelul de încredere în instituțiile europene a atins cote extrem de joase ca urmare a crizei economice, în prim plan situându-se cetățenii din statele cele mai afectate – Grecia și Spania. Nereușind să creeze un leadership pentru Europa, în principal prin răspunsul întârziat față de criza greacă, care a determinat bulversarea piețelor și mișcărilor speculative, Germania a forțat creșterea economică slabă, respectarea planurilor de austeritate generatoare de șomaj. Toate aceste măsuri au schimbat percepția despre UE, considerat de tot mai mulți din cetățenii săi ca responsabil pentru situația economico-financiară precară, creșterea accelerată a profiturilor dar și ca actor imparțial, vezi atenuarea criteriilor rigide ale Pactului de stabilitate și creștere în 2004, trucarea conturilor publice ale Greciei etc., favorizând creșterea în sondaje ale parti-

delor populiste. Cetățenii care au cea mai mică încredere în Uniune provin în primul rând din Grecia și Spania. Dar aceeași neîncredere față de capacitatea Europei de a găsi răspunsuri coerente față de deteriorarea performanțelor economice există și state care nu prezintă probleme – Germania.⁶ Impunerea programelor de austeritate a fost contraproductivă și a produs efecte de întârziere în reluarea creșterii economice. Într-o Europă din ce în ce mai fragmentată, semnalele pieței par mai mult orientate de BCE. Criza stângii europene a lăsat teren liber partidelor populiste, începând cu anii 1990. Acest lucru a fost demonstrat cu tărie în perioada crizei economice, când numai 3 state din 27 au avut la conducere guverne de stânga, care nu au reușit să propună programe credibile în raport cu dreapta populistă, *capabilă să creeze o hegemonie culturală de tip gramscian care să fie impusă în toată Europa.*⁷ Într-o Europă confruntată cu o scădere demografică importantă, evoluțiile stângii europene au urmat pe acelea ale stângii americane, victorioasă în alegerile din 2008 și 2012, care a mizat pe abandonul claselor populare reacționare și a favorizat dezvoltarea coalițiilor eteroclite formate din tineri diplomați, femei și imigranți, principalele segmente de votanți.

Un factor important pentru favorizarea populismului îl constituie deindustrializarea accelerată care a afectat toată Europa, dar în special Franța. În timp ce Germania și-a întărit și diversificat o puternică in-

dustrie – 22,2% din PIB, Franța a pierdut, rând pe rând controlul asupra unor întreprinderi importante, ajungând la o pondere de numai 11% a industriei. Rezultatul delocalizărilor fiind șomaj crescut, teritorii abandonate, pauperizare și implicit accentuarea sentimentului că Europa este principalul responsabil al acestor transformări.⁸

Răspunsurile instituțiilor europene față de provocările lansate de partidele populiste pot fi considerate ca parțial satisfăcătoare. Formulate în mod confuz, fără a aborda problemele de fond, evitând asumarea unor evidente erori în context amintim de eșecul notoriu înregistrat de *Strategia Lisabona*, lansată la început de mileniu pentru o Europă mai performantă și care să asigure cât mai multă ocupare a forței de muncă, continuarea sa *Strategia UE 2020*, abandonată aproape imediat după lansare, precum și perseverarea în promovarea unei politici de austeritate agresive, deși efectele negative erau evidente. Modificarea tratatelor nu a condus la crearea unui instrument de control în această materie. Cu toate că, articolul 7 din Tratatul de la Lisabona prevede posibilitatea instituirii unui regim de sancțiuni împotriva unui stat membru, în cazul în care se constată un risc clar de violare a principiilor democratice de libertate a expresiei sau a statului de drept, sancțiunile care pot fi adoptate nu sunt clar introduse, rămânând la stadiul teoretic. Respingerea unanimă și individuală de către toate statele membre, dar nu de UE în ansamblu, a

unei coaliții formate în urma alegerilor din Austria între conservatori și FPO, condus în anul 2000 de Jorg Haider, a evoluat de la o condamnare fermă și fără echivoc la o soluție diplomatică care a atenuat protestul inițial. În continuare, UE a acționat ca un actor preocupat să menajeze evoluțiile interne în statele membre, promovând o comunicare atentă în raport cu statele membre în cauză, care să nu dea acestora impresia unei ingerințe din exterior.⁹

Partidele populiste au progresat datorită eșecurilor politice și economice ale UE

Efectele *primăverii arabe* au fost insuficient gestionate de statele occidentale, situația în zonă fiind departe de a fi stabilizată. Ceea ce este extrem de preocupant rezidă însă în prelungirea incertitudinii cu privire la posibilitatea ca statele din flancul sudic al Mediteranei să fie capabile de a construi politici coerente. Explozia unei imigrații necontrolate, în condițiile în care statele direct afectate se confruntă și cu o gravă criză economică – Franța, Italia – amplifică necesitatea realizării unor intervenții comune a UE. În acest sens, un plan global concertat împotriva imigrației provenită din Africa, ar fi trebuit să includă și responsabilități specific complementare pentru miniștrii afacerilor externe, de cooperare și dezvoltare, interne etc.

Franța teritoriilor pierdute reprezintă o temă predilect pe mișcările

naționaliste încă de acum patru decenii. Consecință ale unor decizii politice neinspirate-legea reunificării familiale adoptată de Valery Giscard d'Estaing, problema imigrației în exces ocupă un loc central în dezbaterile politice internă franceză. Nereușita integrării populațiilor provenind din Magreb s-a accentuat, mai ales după 2005, când au izbucnit revolte la Paris, unde intervenția fermă a ministrului de interne din acea epocă, Nicolas Sarkozy, i-a permis acestuia accesarea la funcția supremă din stat. În acest sens, denunțarea străinilor, a imigrației necontrolate, în special a islamului, a fost strâns asociată cu disfuncționalitățile procesului de integrare europeană.¹⁰ În context, aceste mișcări consideră că disfuncționalitățile Europei politice în gestionarea spațiului Schengen reprezintă un atac direct la identitatea națională și la suveranitatea statelor membre.

Din 2015, imigrația a devenit cea mai gravă problemă europeană, în condițiile în care cancelarul german Angela Merkel practic a invitat fluxurile de refugiați să vină în Europa. Într-o primă fază, răspunsul comun european a fost confuz, ceea ce a determinat reacția unor lideri considerați ca fiind populiști – Viktor Orbán, premierul Ungariei, țară care a întreprins întreprins eforturi pentru blocarea migranților pe ruta Balcanilor de Vest. Uniunea s-a situat într-o poziție fragilă, luând în considerare faptul că nu a reușit să impună alocarea unor cote obligatorii de migranți în statele membre, lăsând

practic două state Italia și Grecia singure în fața fluxurilor masive de refugiați. Astfel, există o mare discrepanță între statele membre în ceea ce privește angajamentele de repartizare a emigranților și lipsa de decizie politică în stoparea lor – clarificarea acestui fenomen. În context, întrebarea firească *Mai este capabilă UE să gestioneze acest fenomen?* a fost speculată de partidele populiste europene. Mai mult, poziția statelor membre față acest fenomen fiind diferită, iar solidaritatea europeană fiind în general ignorată, scăderea încrederii în UE a progresat permanent, atentatele succesive din Franța, Marea Britanie și Germania din cursul anilor 2015-2016 creând provocări aproape insurmontabile pentru partidele considerate ca aparținând sistemului liberal clasic. Luând în considerare faptul că o conștiință europeană este departe de fi realitate, migrația este percepută ca o sfidare pentru statele membre. Aceasta și în condițiile în care o parte din elitele politice se exprimă în mod echivoc.¹¹

Alegerile europene din 2014 au reprezentat un succes așteptat pentru populații de dreapta și stânga, care au profitat de efectele crizei economice pentru a denunța în ansamblu incompetența elitelor, izolate în raport cu problemele grave ale populațiilor, abandonarea dimensiunii naționale și critica dură cu privire la o Uniune considerată ca o roată de transmisie a mondializării impuse de instituțiile financiare. În esență, cele două dimensiuni ale populismului, precaritatea socială și neacceptarea

migrației ca soluție de viitor pentru Uniune au figurat pe agenda politică a acestor partide.¹² Cel mai spectaculos salt a fost înregistrat de Frontul Național în Franța, care cu 24,9% din sufragii a devansat partidul mișcarea populară care a întrunit 20,7%. În 5 state din UE, populații au reușit să treacă de pragul de 10% - 19,7% în Austria, 14,6% Ungaria, 13,2% Olanda, 12,9% Finlanda și 11% în Polonia, în timp ce populații de stânga au obținut locuri în zece state, exemplu frapant SYRIZA în Grecia care împreună cu partidul Comunist au realizat 32,7%. Trebuie, de asemenea, remarcat că succesul partidelor contestatoare ale puterii de orientare de stânga a fost mai mare în Europa - 15%, prin condamnarea fermă a măsurilor anti-austeritate Podemos - 17,8%, 6,3% în Franța, 9,6% în Olanda, în timp ce partidele populiste de dreapta au reușit și obținut majoritatea voturilor în statele nordice – Marea Britanie, Danemarca, Austria, Finlanda, Olanda, Suedia.

Sucesiunea tragicelor atentate produse în Franța, Belgia, Marea Britanie în anii 2015 și 2016 a avut drept consecință principală accentuarea unei rupturi profunde, accentuată exponențial, între clasele politice care privilegiază viziune axată pe deschiderea frontierelor, mobilitate planetară valorizarea minorităților și societate multiculturală, pe de o parte și, națiune, menținerea frontierelor, tradiții, repere susținute de o largă majoritate a popoarelor europene, pe de altă parte.¹³ Confruntarea între mondializare și populism, a cunoscut

în cursul în cursul anului 2016 evenimente majore – Brexit, răspunsul britanicilor împotriva unei Europe acuzate de neputință în reglementarea fluxurilor migratorii, ascensiunea în sondaje a Frontului Național în Franța și o schimbare semnificativă a electorilor germani față de un cancelar considerat ca responsabil de sosirea în Germania a peste 1 milion de migranți. Toate aceste evenimente au demonstrat așteptarea existentă în rândul cetățenilor pentru o politică transparentă, respingerea demagogiei, acțiuni coerente pentru susținerea interesului general. Într-o Europă aflată în pierdere de viteză, dreapta radicală, populistă, xenofobă și antisistem, reprezentată de Frontul Național, AfD, PVV Olanda, FPÖ Austria, Lega Nord, a progresat lent dar sigur. În același timp, și stânga extremistă reprezentată de Podemos și Movimento 5 stelle a înregistrat salturi notabile, ideile celor două curente convergând în ceea ce privește respingerea economiei de piață, refuzul mondializării, voința de întoarcere la o societate națională și suverană. Uneori prezente la guvernare, aceste partide, excepție făcând primele două, și-au moderat discursul violent. Extrema dreaptă, marginalizată în urmă cu 30-40 de ani, are astăzi capacitatea de a scoate de pe scena politică partidele tradiționale de dreapta și a face extrem de dificilă menținerea partidelor de stânga.

Frontul Național

Frontul Național a avut o evoluție sinuoasă în perioada anilor 2001-2017, creând probleme *establishmentului* politic francez, dar nereușind să rămână consecvent în raport cu pozițiile exprimate. Datorită faptului că sistemul electoral francez nu permite repartizarea proporțională a voturilor, FN deși a înregistrat succese notabile în primul tur al diferitelor alegeri, nu a reușit să le valorifice în mod concret și în numărul de voturi aferente.¹⁴ Desprins de sub tutela fondatorului său, controversatul dar carismaticul lider Jean-Marie Le Pen, FN și-a construit o nouă imagine adaptată tendințelor din societatea franceză. Partidul a profitat în anii recenți de o dinamică favorabilă aducând în dezbatere teme preocupante pentru cetățeni – imigrația, suveranitatea, euroscepticismul, necesitatea eliminării islamului radical. După succesele înregistrate la alegerile succesive europene, regionale - 27, 73%, formațiunea a reușit în 2017, pentru a doua oară în istoria sa, să intre, în turul al doilea al alegerilor prezidențiale, obținând 21,30% cu un număr de voturi mai mare ca la alegerile regionale 7.678.491 față de 6.018.904, datorită unei participări la vot superioare. Rezultatul în urma turului al doilea a fost considerat ca dezamăgitor, eșecul fiind pus pe seama prestației dezamăgitoare a lui Marine Le Pen în fața celui care a devenit Președintele Franței, Emmanuel Macron. Poziția net anti-europeană, dar destul de confuză exprimată de

Marine Le Pen în legătură cu posibila ieșire a Franței din zona euro, nu i-au adus FN decât 3 milioane de voturi în turul doi față de primul. La alegerile legislative din 2017, FN a realizat 13,2 % din voturi cu 0,4% mai puțin decât în 2012.

AfD – Alianța pentru Germania

Pentru prima dată după al doilea război mondial, o formațiune extremistă de dreapta a pătruns în Parlamentul german, ceea ce amplifică incertitudinile cu privire la capacitatea Uniunii de a gestiona dosarele actuale. AfD a preluat dinamica eșuată a mișcării Pegida – patrioții europeni împotriva islamizării, și, după realizarea unui procent de 7% la alegerile europene din 2014, și-a dublat scorul, campania sa electorală centrându-se pe combaterea crizei migratorii.¹⁵ În vecinătatea Germaniei, Austria și Cehia au optat recent pentru o soluție mai apropiată de dreapta populistă, ultimele alegeri confirmând succesul guvernelor eurosceptice și eșecul partidelor de stânga europene.

Dar tendința de a considera creșterea populismului în Europa ca reacție uniformă împotriva ordoliberalismului european trebuie evaluată cu mai multă atenție, pentru că, între principalele partide din Franța și Germania, FN și AfD, există multe diferențe, în afara partajării comune a unei ostilități manifeste față de euro.¹⁶ În timp ce FN este partizanul etatismului keynesian, AfD susține orientarea guvernului german în

materie economică. Mai mult, programul economic al partidului german nu preconizează accelerarea investițiilor sau a creșterilor salariale, văzute de mulți specialiști ca singura soluție salvatoare pentru creșterea competitivității.

Concluzii

Uniunea Europeană a eșuat în încercarea de a propune o Constituție europeană, care ar fi putut să confere democrației o forță a dreptului. Principiile și valorile aferente Tratatului de la Lisabona nu au putut însă să împiedice dezvoltarea unor tendințe care în situații de criză au devenit acute.¹⁷

Mișcările populiste europene reprezintă un semnal de alarmă pentru Uniune, prin faptul că, deși sunt adesea incoerente și lipsite propuneri viabile subliniază liniile de fractură importante în cadrul construcției europene și împiedică realizarea unor strategii realiste.¹⁸ Prezența acestor partide la guvernare nu apare ca o soluție posibilă pe termen scurt, și aceasta cu atât mai mult cu cât imediat după alegeri, în cadrul lor se produc mișcări interne care le slăbesc coeziunea. În acest sens, Marine Le Pen și-a modificat discursul mai degrabă pentru regăsirea suveranității decât pentru ieșirea brutală din euro.¹⁹

O întrebare firească – Care este tema majoră a partidelor populiste astăzi? Un studiu recent²⁰, încearcă să acrediteze ideea că în ciuda gravității

sale, este greșit să se considere că criza economică din ultimul deceniu este la baza sentimentelor populiste. În schimb, predomină sentimentul anti-imigraționist, urmat de insatisfacția cauzată de democrație și neîncredere în politicieni, partide și parlament. Un răspuns tranșant este dificil de dat, ambele ținte ale populismului – economia și criza identitară vor constitui mult timp de acum încolo obiective majore pentru liderii politici din statele membre.

Evoluțiile FN reflectă rolul important pe care îl poate juca prezența unui lider carismatic în fruntea unei formațiuni populiste, dar și contradicțiile interne, care, adesea, diminuează succesul electoral previzibil, pentru că, deși sunt tentați să voteze cu un astfel de partid, cetățenii analizează în mod mult mai atent acordarea votului final. Strategia barării acestei formațiuni a fost până în prezent mereu câștigătoare pentru partidele de stânga sau dreapta franceze, dar pe viitor această soluție nu va mai putea fi susținută fără

costuri politice. Va fi greu de anticipat dacă anumite partide, astăzi de extremă dreapta, vor încerca să-și schimbe mesajul, pentru a se redefini, în scopul cuceririi unui electorat aflat în continuă schimbare, preluând astfel anumite tendințe manifestate în cazul unor partide clasice aflate în blocaj de idei, conform exemplului dat de Partidul Socialist și mișcarea *En marche* în Franța.

Europa se află la o răscruce a istoriei sale, în care neglijarea istoriei comune, a tradițiilor, culturii poate avea influențe extrem de negative. Problema identității trebuia tratată urgent. Parafrazând pe Massimo d’Azeglio, care în secolul al XIX-lea spunea: „Italia s-a făcut, mai trebuie să facem și pe italieni”, putem spune că Europa s-a făcut, mai trebuie să facem pe europeni.²¹ Regândire modelului european, readaptat la noile realități economico-politice este obligatorie. Numai o Uniune solidară și regăsită poate garanta stabilitatea continentului.

Note

¹ Discursul lui Philippe Seguin în cadrul Adunării Naționale Franceze, conține teme foarte actuale și în prezent – suveranitate națională, moneda euro, neoliberalismul promovat de Comisia Europeană, 5 mai 1992.

² Tratatul de la Amsterdam, art. 109.

³ Question de l’Europe, no. 375, Euroscepticisme et europhobie: l’Europe à

l’épreuve des populismes, www.robert/schuman.eu.

⁴ R. C. Eichenberg and R.J. Dalton, Post Maastricht Blues: The transformation of Citizen Support for European Integration, 1973-2004: Acta Politica, vol.42, nr. 2-3, 2007, pp. 128-152.

⁵ Sénat français, Commission des affaires européennes, compte rendu de la réunion du mardi 16 novembre 2010, p. 5.

- ⁶ Yves Surel, „L’Union européenne face aux populismes”, în *Notre Europe*, no. 27, 2011.
- ⁷ Institut des relations internationales et stratégiques IRIS – 2010, *La montée des populismes en Europe*, compte – rendu de la conférence, 6 décembre 2010.
- ⁸ Alain Chatillon, *Rapport d’information du Sénat français sur la désindustrialisation des territoires*, no.403 du 5 avril 2011, pp. 30-50.
- ⁹ Y Surel, „L’Union européenne face aux populismes”, *op. cit.*
- ¹⁰ Eric Zemmour, *Le suicide français*, Paris, Albin Michel, 2014, pp. 237-250.
- ¹¹ Vincent Ferré, „L’Europe aux défis des populismes”, www.contrepoints.org, 27.06. 2016.
- ¹² *Questions d’Europe* no. 315, Hausse des parties populistes mais relative stabilité des forces politiques aux élections européennes, 02.06.2014, www.robert-schumn.eu.
- ¹³ Maxime Tandonnet, „2016 : Pour la première fois les peuples dit den bas ont l’ascendant sur ceux d’en haut”, <https://maximetndonnet.wordpress.com>, 29.12.2016.
- ¹⁴ Arnaud Teyssier, *Histoire politique de Vème République: 1958-2011*, Paris, Perrin, 2011, pp. 250-300.
- ¹⁵ Julien Licourt, „Que pèse l’extreme droite européenne”, www.lefigaro.fr, 17.10.2017.
- ¹⁶ Remi Bourget, „Les divergences économiques des populismes européens”, în *Tribune*, 21.12. 2016, www.iris-france.org.
- ¹⁷ Eugenio Scalfaro, „Macron l’européista e la sagezza perduta della sinistra editoriale”, în *La Repubblica*, www.repubblica.it, 29.10.2017.
- ¹⁸ Charles Vincent, „L’Ue lutte pour repousser le populisme avant les élections de 2019”, euractiv.com, 7.12. 2017.
- ¹⁹ Emission politique, www.lefigaro.fr, 20 septembre 2017.
- ²⁰ Larry Bertels, „The wave of right – wing populist sentiment is a myth”, www.washingtonpost.com, 22 June 2017.
- ²¹ Vincent Ferre, „L’Europe aux défis des populismes”, *op. cit.*

Bibliografie

Cărți

TEYSSIER, Arnaud, *Histoire politique de la Vème République: 1958-2011*, Paris, Perrin, 2011.

ZEMMOUR, Eric, *Le suicide français*, Paris, Albin Michel, 2014.

Studii

EICHENBERG, Richard C. and DALTON, Russell J., “Post Maastricht Blues: The transformation of Citizen Support for European Integration, 1973-2004”, în *Actu Politica*, vol. 42, nr. 2-3, 2007.

Institut des relations internationales et stratégiques IRIS – 2010, *La montée des populismes en Europe*, compte – rendu de la conférence, 6/12/2010.

Questions d’Europe no. 315, „Hausse des parties populistes mais relative stabilité des forces politiques aux élections européennes”, www.robert-schumn.eu, 02/06/2014.

Question de l’Europe, no. 375, „Euro-scepticisme et europhobie: l’Europe a l’épreuve des populismes”, www.robert/schuman.eu, 14/12/2015;

Sénat français, Commission des affaires européennes, *Compte rendu de la réunion du mardi 16 novembre 2010*;

YVES, Surel, „L'Union européenne face aux populismes”, în *Notre Europe*, no. 27, 2011;

Article

BERTELS, Larry, „The wave of right – wing populist sentiment is a myth”, *www.washingtonpost.com*, 22 June 2017.

BOURGET, Remi, „Les divergences économiques des populismes européens”, *Tribune*, 21 décembre 2016, *www.iris-france.org*.

CHATILLON, Alain, *Rapport d'information du Sénat français sur la désindustrialisation des territoires*, no. 403 du 5 avril 2011.

FERRÉ, Vincent, „L'Europe aux défis des populismes”, *www.contrepoints.org*, 27 iunie 2016.

LICOURT, Julien, „Que pèse l'extreme droite européenne”, *www.lefigaro.fr*, 17.10.2017.

SCALFARO, Eugenio, „Macron l'europaista e la sagesza perduta della sinistra”, în *La Repubblica*, *www.repubblica.it*, 29/10/2017.

TANDONNET, Maxime, „2016 Pour la première fois les peuples d'en bas ont l'ascendant sur ceux d'en haut”, *https://maximetndonnet.wordpress.com*, 22/12/2016.

VINCENT, Charles, „L'Ue lutte pour repousser le populisme avant les élections de 2019”, *www.euractiv.com*, 7 septembre 2017.

Emission politique, *www.lefigaro.fr*, 20/09/2017.